

Recenzja książki Karoliny Ruty-Korytowskiej *Poziom sprawności czytania i pisania u studentów z dysfunkcją słuchu*¹

Streszczenie

Monografia Karoliny Ruty-Korytowskiej to niezmiernie istotna pozycja na współczesnym rynku edukacyjnym. Autorka podkreśla konieczność wdrożenia metod glottodydaktycznych podczas nauczania języka polskiego. Wskazuje tym samym na ich skuteczność. Bogate opracowania teoretyczne powodują, iż pozycja ta jest skierowana do szerokiego grona odbiorców. Autorka prezentuje szczegółowe badania dotyczące edukacyjnej rzeczywistości osób z dysfunkcją słuchu na poziomie studiów wyższych. Koncentruje się na trudnościach studentów w czytaniu oraz pisaniu. Podkreślić należy, iż analiza stanu badań została bardzo starannie opracowana. Monografia stanowi obszerny wkład we współczesną surdoglottodydaktykę i skłania do refleksji nad dalszą eksploracją.

Słowa kluczowe: glottodydaktyka, dysfunkcja słuchu, Głusi, surdoglottodydaktyka, lingwistyka

Review of the Book by Karolina Ruta-Korytowska on the Level of Ability to Read and Write of Students with Hearing Dysfunctions

Abstract

The monograph of Karolina Ruta-Korytowska is an extremely important item on the contemporary educational market. The author emphasizes the need to implement glottodidactic methods while teaching Polish, thus indicating their effectiveness. Rich theoretical studies cause that this item is aimed at a wide audience. The author presents detailed research on educational reality at the level of higher studies of people with hearing dysfunctions. Focuses on the difficulties of students in reading and writing. It should be emphasized that the analysis of the state of research has been very carefully elaborated. The monograph is an extensive contribution to contemporary surdo-glottodidactics and a syntax for reflection on further exploration.

Keywords: glottodidactics, hearing dysfunction, Deafness, surdo-glottodidactics, linguistics

¹ K. Ruta-Korytowska, *Poziom sprawności czytania i pisania u studentów z dysfunkcją słuchu*, Poznań, Wydawnictwo Rys, 2018

W 2018 roku w Poznaniu ukazała się monografia Karoliny Ruty-Korytowskiej, zatytułowana: ***Poziom sprawności czytania i pisanie u studentów z dysfunkcją słuchu***. Tytuł rozprawy sugeruje, iż autorka skoncentruje się na procesie uczenia (uczenia się także) osób z dysfunkcją narządu słuchu polskiego języka fonicznego. Wskazuje na analizę podejścia glottodydaktycznego w procesie edukacji osób z niepełnosprawnością narządu słuchu.

Dr Karolina Ruta-Korytowska jest językoznawcą w Zakładzie Gramatyki Współczesnego Języka Polskiego i Onomastyki Instytutu Filologii Polskiej Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Zainteresowania badawcze autorki koncentrują się wokół nauczania osób z dysfunkcją słuchu (g/Głuchych) języka polskiego jako języka obcego. Karolina Ruta-Korytowska jest autorką licznych publikacji poświęconych tematyce surdoglottodydaktyki. Dotychczasowa działalność naukowa oraz zainteresowania badawcze autorki pozwalają wierzyć, że publikacja stanowić będzie kompendium wiedzy z ciągle odkrywanego obszaru i kierować będzie w stronę dalszych badań i refleksji nad procesem uczenia i nauczania języka polskiego osób z dysfunkcją narządu słuchu.

Monografia składa się z siedmiu rozdziałów. Całość pracy poprzedzona jest obszernym wstępem. Autorka wskazuje w nim, iż do niedawna dominowało przekonanie o niemożności podejmowania kształcenia na poziomie wyższym przez osoby z dysfunkcją narządu słuchu. Wskazuje tym samym na problem edukacyjny wykluczenia osób z niepełnosprawnością narządu słuchu.

Rozdział pierwszy recenzowanej monografii prezentuje założenia metodologiczne badań własnych autorki. Składa się z trzech podrozdziałów i zatytułowany został: „Przedmiot, cele i metody badawcze”. Autorka wskazuje, iż przedmiotem badań są trudności w czytaniu oraz pisaniu w języku obcym, jakie pojawiają się u studentów z dysfunkcją narządu słuchu. Warto w tym miejscu zaznaczyć specyficzne i atrakcyjne podejście autorki do sposobu zestawienia wyników badań z grupami kontrolnymi. Stanowili je bowiem studenci pełnosprawni, co jest faktem naturalnym w przypadku takiej tematyki. Jednak drugą grupę kontrolną stanowili studenci – obcokrajowcy. Obszar zainteresowań badawczych wskazany w pierwszym rozdziale dotyczy także specyfiki doboru metod i form pracy w zakresie doskonalenia sprawności rozumienia oraz tworzenia tekstów w języku polskim. Autorka wskazuje na trzy, dość obszerne, problemy badawcze:

- I. Jakich trudności doświadczają studenci niesłyszący w zakresie sprawności czytania i pisanie tekstów w języku polskim?
- II. Czy poziom opanowania tych dwóch sprawności różni się pomiędzy grupą kryterialną (niesłyszących) a grupami kontrolnymi (studenci polonistyki i studenci z zagranicy, uczący się języka polskiego)?
- III. Czy wykorzystywanie w nauczaniu języka polskiego osób niesłyszących metod i form pracy powszechnie znanych z praktyki glottodydaktycznej

wpłynie pozytywnie na podniesienie poziomu opanowania sprawności językowych (czytania i pisania)?²

W podrozdziale drugim autorka wskazuje na konieczność łączenia empirii z teorią. Analiza literatury przedmiotu dokonana przez autorkę pozwala wskazać, iż zaproponowane w monografii badania wpisują się w nurt badań surdologicznych. Eksploracyjno-interpretacyjna metoda badań uznana została przez autorkę za podstawę prowadzonej analizy zebranego materiału badawczego. Uzasadnieniem takiego doboru jest obiektywność, precyzja w obrębie zbierania materiału i otwartość badacza, czyli trzy autoteliczne cechy metody eksploracyjno-interpretacyjnej. Na szczególną uwagę zasługuje fakt, iż autorka wzbogaca prowadzone badania poprzez wykorzystanie wywiadu oraz analizy dokumentów osobistych. Niewątpliwie wpływa to na atrakcyjność oraz dokładność prowadzonych badań, a w konsekwencji pozwala na wyciągnięcie wniosków, które dają możliwość oddziaływania na edukacyjną rzeczywistość.

Rozdział kończy: „Charakterystyka materiału i grup badawczych”. Autorka wskazuje, iż oparte zostały na analizie ilościowej oraz jakościowej prac pisemnych studentów Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Grupy kontrolne stanowili także studenci uniwersytetu oraz studenci Studium Języka i Kultury Polskiej dla Cudzoziemców. Zgromadzony w ramach postępowania badawczego materiał dzieli autorka na dwie części. Pierwsza z nich to prace pisemne, które powstały podczas zajęć fakultatywnych. Drugą część stanowią certyfikowane testy ze znajomości języka polskiego.

Rozdział drugi, składający się z siedmiu podrozdziałów, został zatytułowany: „Język polski jako ojczysty i jako obcy”. Zostały w nim zaprezentowane najważniejsze zagadnienia i pojęcia z zakresu glottodydaktyki, które stanowiły podwaliny dla badań empirycznych. Autorka dokonuje zestawienia, opisu i porównania następujących kwestii: „Język ojczysty/pierwszy”, „Język odziedziczony i język ojczysty jako drugi”, „Język drugi i język obcy”. Wskazane kwestie stanowią też tytuły pierwszych trzech podrozdziałów. Autorka w skonkretyzowany sposób wskazuje na wszelkie występujące w ich obrębach zależności i sprzeczności. Następne podrozdziały poruszają tematykę aktywizacji języka, bilingwizmu i błędu językowego w glottodydaktyce. Całość kończy podsumowanie, stanowiące kompendium wiedzy niniejszego rozdziału. Autorka przywołuje w nim systematyzację z obszaru terminologii języka polskiego. Prezentuje także różnorodne dane statystyczne.

Rozdział trzeci, składający się z czterech podrozdziałów, zatytułowany został: „Głuchy, niesłyszący, niedosłyszący”. Poświęcony został specyfice funkcjonowania osoby z niepełnosprawnością narządu słuchu. Autorka dokonuje charakterystyki głuchoty z różnych perspektyw – medycznej, pedagogicznej, socjo-

² K. Ruta-Korytowska, *Poziom sprawności czytania i pisanie u studentów z dysfunkcją słuchu*, Poznań, Wydawnictwo Rys, 2018, s. 11

kulturowej i lingwistycznej. Podrozdział pierwszy niniejszego rozdziału został zatytułowany: „Medyczny model głuchoty”. Autorka upatruje przyczyny nieznacznego odsetka osób głuchych i słabosłyszących wśród wszystkich studentów, którzy podejmowali edukację na uczelniach wyższych w Polsce w medycznym modelu głuchoty. Już na samym początku monografii wskazuje, iż miał on negatywny wydźwięk w kontekście nie tylko postrzegania osób z dysfunkcją słuchu, ale także przyczynił się do nieprawidłowego pojmowania możliwości intelektualnych i poznawczych wybranej grupy. Autorka wskazuje, iż dopiero w latach 90. XX wieku podjęto szereg działań umożliwiających wyrównywanie szans edukacyjnych. Wskazuje tym samym na dwa zasadnicze akty prawne: Ustawa o systemie oświaty z 7 września 1991 roku oraz Ustawa o rehabilitacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych z 27 sierpnia 1997 roku. Modyfikacja obowiązujących wówczas przepisów zwiększyła liczbę niepełnosprawnych absolwentów szkół średnich, tym samym zwiększając możliwość na kontynuowanie kształcenia na poziomie wyższym.

Kolejne podrozdziały zatytułowane zostały następująco: „Pedagogiczny model głuchoty”, „Socjokulturowy model głuchoty” oraz „Głusi w perspektywie lingwistycznej”. Szczególną uwagę zwrócić należy na graficzne przedstawienie terminologii i jej różnorodność na gruncie zróżnicowanego środowiska osób z wadą słuchu. Autorka dokonuje w ich obrębie skrupulatnej analizy treści z literatury przedmiotu. Analiza ta pozwala na refleksję nad różnorodnością w podejściu i postrzeganiu głuchoty i specyfiki funkcjonowania osób z niepełnosprawnością narządu słuchu.

Rozdział czwarty składa się z pięciu podrozdziałów i zatytułowany jest: „Głusi w polskim systemie oświaty”. Ten rozdział zwraca szczególną uwagę czytelnika i warto pochylić się nad zawartymi w nim rozważaniami. Autorka dzieli rozdział w zależności od rodzaju (poziomu) edukacji. Zwraca także uwagę czytelnika na fakt, iż pierwszą placówką oświatową odpowiedzialną za instytucjonalne kształcenie Głuchych jest Instytut Głuchoniemych w Warszawie, który powstał w 1871 roku. Zdanie to uzupełniają dalsze rozważania, które jednoznacznie wskazują, iż rozwój edukacji dla osób z dysfunkcją narządu słuchu rozpoczął się dopiero w wieku XX.

Pierwszy podrozdział autorka tytułuje: „Okres przedszkolny i wczesne wspomaganie rozwoju”. Jest on bogaty w odwołania do literatury przedmiotu oraz obowiązujących przepisów. Stanowi także swoistego rodzaju przegląd transformacji w aktach prawnych. Autorka poddaje analizie Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 28 sierpnia 2017 roku (Dz. U. z 31.08.2017, poz. 1652) oraz Ustawę z dnia 20 lutego 2015 roku o zmianie ustawy o systemie oświaty. Drugi podrozdział niniejszego rozdziału, zatytułowany: „Okres szkolny”, jest najobszerniejszy. Autorka dokonuje dokładnego przeglądu i analizy sytuacji ucznia z wadą słuchu w polskim systemie oświaty. Analizuje tym samym

kolejne etapy postępowania w przypadku wydania orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego. Szczególnym atutem niniejszego rozdziału jest obrazowa grafika, która w przejrzysty i klarowny sposób obrazuje poruszane zagadnienie. Autorka podejmuje się skrupulatnej analizy specyfiki nauczania oraz egzaminowania uczniów z dysfunkcją narządu słuchu. Kolejny podrozdział rozdziału czwartego stanowią rozważania autorki poświęcone edukacji na poziomie szkolnictwa wyższego. Podrozdział zatytułowany: „Kształcenie w szkołach wyższych” w znacznej części stanowi odwołanie do dobrych praktyk zmierzających do likwidowania barier i udostępniania dydaktyki akademickiej osobom z dysfunkcją słuchu na przykładzie macierzystej uczelni autorki – Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Autorka szczególnie wskazuje na Biuro Uniwersytetu ds. Studentów z Niepełnosprawnościami i wylicza szereg form wsparcia. Rozdział ten bogaty jest w egzemplifikacje także innych praktyk na uniwersytetach w całej Polsce. Przedostatni podrozdział poświęcony został najmocniej propagowanym podejściom wśród badaczy zajmujących się poruszaną przez autorkę problematyką. W związku z tym założeniem został zatytułowany: „Dwujęzyczność w kształceniu głuchych”. Rozdział kończy krótkie podsumowanie.

Rozdział piąty zatytułowany: „Zdolności poznawcze i sprawności językowe osób niesłyszących – stan badań” to swoistego rodzaju przegląd literatury przedmiotu oraz stanu badań w zakresie zdolności poznawczych oraz opanowania sprawności pisanie i czytanie ze zrozumieniem przez osoby z dysfunkcją słuchu. Pierwszy podrozdział: „Zdolności poznawcze, percepcja wzrokowa i pamięć” stanowi przegląd definicyjny w obrębie literatury przedmiotu. Podrozdział drugi: „Rozumienie tekstów pisanych” stanowi bogaty przegląd i opis badań poświęconych wspomnianemu zagadnieniu. Autorka przywołuje badania hierarchicznie, rozpoczynając od badań z 1998 roku, prowadzonych przez K. Kowańdę i M. Białasę – 2007, M. Korenko – 2009, A. Maciejewską – 2009, 2012, J. Kowal – 2011 i innych. Jest to bogaty w analizy podrozdział, który zachęca do dalszej eksploracji prezentowanej tematyki. Podrozdział trzeci: „Tworzenie tekstów pisanych” redaguje autorka zgodnie ze stylem przyjętym w podrozdziale drugim. Niniejszy rozdział także obfituje w wiele przykładów i analiz badań różnorodnych autorów. Warto zwrócić uwagę, iż autorka dokonuje analizy porównawczej prezentowanych badań. Nie ocenia ich, a jedynie prowadzi dialog, którym przeplata poszczególne opracowania. Dwa następne podrozdziały: „Opanowanie systemu gramatycznego języka polskiego” oraz „Nauka języków obcych” są redagowane we wcześniejszym stylu. Bogate w różnorodny materiał źródłowy oraz precyzyjne komentarze autorki, stają się przewodnikiem po badaniach. Są też swoistego rodzaju zobrazowaniem poruszanej problematyki. Odczyt zebranych przez autorkę badań znacznie ułatwiają grafiki oraz komentarze. Rozdział kończy podsumowanie stanowiące odrębną część. Autorka wskazuje w niej, iż opanowanie języka polskiego w stopniu umożliwiającym swobodną komunikację należy do

jednych z największych wyzwań w życiu dla jednostki z dysfunkcją słuchu. Podkreśla, iż ogromny wpływ ma czas wystąpienia oraz stopień ubytku słuchu, jak i językowe doświadczenia jednostki.

Rozdział szósty stanowi analizę wyników badań własnych autorki i zatytułowany jest: „Sprawność czytania i pisanie u studentów niesłyszących – wyniki badań własnych”. Autorka dzieli rozdział na cztery podrozdziały, w obrębie których stosuje jeszcze bardziej szczegółowy podział. Wskazuje zatem na: „Rozumienie tekstów pisanych” i w jego obszarze nie czyni żadnych podziałów, „Tworzenie tekstów pisanych” i tutaj wskazuje na: „Wykonanie zadania”, „Bogactwo językowe”, „Poprawność językową”, w obrębie której wymienia: „Błędy gramatyczne”, „Błędy leksykalne”, „Błędy stylistyczne”, „Błędy ortograficzne i interpunkcyjne”. Następnie w czwartym podrozdziale zatytułowanym: „Spójność tekstu” wyróżnia następująco: „Powtórzenia”, „Synonimy/peryfrazy”, „Spójność hiponimiczna”, „Zaimki, ciągi zaimkowe”, „Elipsa kontekstowa”, „Wyrażenia metatekstowe”, „Spójniki”, „Jednorodność form czasu orzeczeń”, „Układ pytanie-odpowiedź”, „Rama delimitacyjna”. Trzeba przyznać, iż autorka przyjęła bardzo ciekawy sposób przedstawienia wyników badań własnych. Podejście do egzemplifikacji pozwala na takie przedstawienie zebranego materiału badawczego, że jest ono dla odbiorcy przez to bardziej ciekawe. Innowacyjność badań autorki stanowi fakt, iż dotychczasowo grupę badawczą stanowiły dzieci i młodzież z dysfunkcją słuchu, a nie, jak w przypadku autorki, osoby dorosłe. Na tle zgromadzonego materiału badawczego autorka wyciąga wnioski, które wskazują, iż podejmowana tematyka jest niezmiernie istotna w pracy nauczyciela akademickiego, a zwłaszcza surdoglottodydaktyka.

Rozdział siódmy zatytułowany: „Rozwijanie i doskonalenie kompetencji tekstotwórczej na przykładzie pracy indywidualnej” jest prezentacją materiału dydaktycznego, który wykorzystywany był na zajęciach z praktycznej nauki języka polskiego w indywidualnej pracy ze studentem z dysfunkcją narządu słuchu. Autorka wskazuje, iż może stanowić on inspirację dla dydaktyków, którzy opracowują program nauczania dla studentów z wadą słuchu. Autorka prezentuje wybrane formy pracy ze studentem niesłyszącym podczas zajęć z praktycznej nauki języka polskiego dla głuchoniemych. Autorka dokonuje analizy zebranego materiału i przedstawia zadania, które były wdrożone. Warto wskazać, iż autorka opiera się na prezentacji zajęć konkretnej jednostki. Zajęcia odbywały się przez trzy lata raz w tygodniu. Takie podejście autorki powoduje, iż czytelnik ma możliwość prześledzenia rozwoju poszczególnych zadań i ich stopnia trudności. Autorka wskazuje w tym rozdziale na trzy płaszczyzny, które jednocześnie stanowią poszczególne części podrozdziału: „Wzbogacenie zasobu leksykalnego”, „Poprawność składniowa”, „Spójność tekstu”. Rozdział bogaty jest w autorskie opracowania zadań wraz z fotografiami i przykładami ich zastosowania.

Język monografii jest mieszany. Autorka stara się optymalizować naukowy język i uzupełniać go prostymi komentarzami. Szczegółowo dokonywana analiza problematyki powoduje, iż pozycja ta może być skierowana do różnorodnej grupy odbiorców. Orientacja tekstu jest przejrzysta, czego dużą zasługą jest stosowanie zaznaczeń cytatów, liczne przypisy z komentarzami i odwołania. Autorka przyjmuje i systematycznie stosuje zasadę przypisów harwardzkich, natomiast przypisy dolne zarezerwowane są dla komentarzy własnych i wyjaśnień. Monografia prezentuje bardzo bogatą bibliografię, w której czytelnik odnajduje pozycje pozwalające na dalszą eksplorację podejmowanej tematyki.

Poziom sprawności czytania i pisania u studentów z dysfunkcją słuchu autorstwa Karoliny Ruty-Korytowskiej to niepodważalnie interesująca pozycja zarówno dla pedagogów, psychologów, nauczycieli, studentów różnorodnych dyscyplin naukowych, jak i rodziców. Monografia skierowana jest do wszystkich tych, którzy interesują się poziomem sprawności czytania i pisania u studentów z dysfunkcją słuchu. Praca uzupełnia dotychczasowe badania dotyczące poruszanej problematyki i, jak wykazano w niniejszej recenzji, stanowi innowacyjne podejście do poruszanego zagadnienia. Niezmiernie cennym aspektem są refleksje końcowe autorki, które pomagają prawidłowo zrozumieć prowadzone badania i wnioski. Należy w tym miejscu wskazać na ogromną precyzję autorki i wkład w przygotowanie narzędzi badawczych. Zawarte w aneksie arkusze testowe wykorzystane w badaniach własnych mogą posłużyć jako źródło inspiracji dla nauczycieli.